

Araştırma Makalesi / Research Article

Yükseköğretim Öğrencilerinin Öğrenme Tutumları: Türk Cumhuriyetleri Arasında CHAID Analizine Dayalı Bir Karşılaştırma*

Taner Atmaca**

Rza Mammadov***

Öz

Bu araştırmanın amacı Türk Cumhuriyetlerinde yükseköğretim öğrencilerinin öğrenmeye ilişkin tutumlarını birincil düzeyde etkileyen faktörlerin belirlenmesi ve Türk Cumhuriyetleri arasında bir karşılaştırma yapılmasıdır. Araştırmada nicel metodolojiden yararlanılmış ve kesitsel tarama modeli kullanılmıştır. Araştırmaya beş farklı Türk Cumhuriyetinden (Türkiye, Kazakistan, Özbekistan, Azerbaycan ve Kırgızistan) toplam 1868 yükseköğretim öğrencisi katılmıştır. Türkmenistan'daki öğrencilere ulaşamadığı için örnekleme dâhil edilmemiştir. Veriler “Öğrenmeye Yönelik Tutum Ölçeği (ÖYTÖ)” ile elde edilmiş ve SPSS ile analiz edilmiştir. Bulgulara göre beş farklı Türk Cumhuriyeti içinde yükseköğretim öğrencileri arasında öğrenmeye yönelik tutumu en yüksek olan öğrenciler Özbekistan'da iken en düşük tutum düzeyi Kazakistan'dadır. Öğrenmeye yönelik tutumda ülkeler arasında anlamlı farklılıklar söz konusudur. CHAID analizi sonuçlarına göre Türk Cumhuriyetlerindeki yükseköğretim öğrencilerinin öğ-

* Geliş Tarihi: 11 Eylül 2022 – Kabul Tarihi: 24 Ocak 2024

Bu makaleyi şu şekilde kaynak gösterebilirsiniz:

Atmaca, Taner, ve Rza Mammadov. “Yükseköğretim Öğrencilerinin Öğrenme Tutumları: Türk Cumhuriyetleri Arasında Bir CHAID Analizine Dayalı Bir Karşılaştırma.” *bilig*, no. 109, 2024, ss. 67-104, <https://doi.org/10.12995/bilig.10904>.

** Doç. Dr., Düzce Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü – Düzce/Türkiye
ORCID: 0000-0001-9157-3100
taneratmaca@duzce.edu.tr

*** Doç. Dr., Nahçıvan Üniversitesi, İdari Bilimler Fakültesi, İdari Bilimler Bölümü – Nahçıvan/Azerbaycan; Azerbaycan Devlet İktisat Üniversitesi (UNEC), Bilgi Ekonomisi Araştırma Merkezi – Bakü/Azerbaycan; ADA Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Yönetimi Bölümü – Bakü/Azerbaycan
ORCID: 0000-0001-9992-3320
rza_mammadov@hotmail.com

renmeye ilişkin tutumlarını alanları ile ilgili akademik gelişmeleri takip etme, yeni şeyler öğrenme çabası, bireysel öğrenmelere ayrılan süre, düzenli kitap okuma çabası, başarı notu gibi değişkenler belirlemektedir. Özellikle, öğrencilerin öğrenme tutumlarını iyileştirecek desteklerin sağlanması, eğitim ekosistemlerinde öğrenme alanlarının genişletilmesi yarar sağlayabilir.

Anahtar Kelimeler

Türk Cumhuriyetleri, yükseköğretim, öğrenme tutumu, öğrenme motivasyonu, akademik başarı.

Learning Attitudes of Higher Education Students: A Comparison Based on a CHAID Analysis among Turkic Republics*

Taner Atmaca**

Rza Mammadov***

Abstract

The aim of this study is to determine the factors affecting university students' attitudes towards learning at the primary level in the Turkic Republics and to make a comparison between the Turkic Republics. The study used quantitative methodology and a cross-sectional survey model. A total of 1868 university students from five different Turkic Republics (Turkey, Kazakhstan, Uzbekistan, Azerbaijan, and Kyrgyzstan) participated in the study. Students in Turkmenistan were not included in the sample as they could not be contacted. Data were collected using the Attitude Towards Learning Scale (ATLS) and analysed using SPSS. According to the results, the students with the highest attitude towards learning among higher education students in five different Turkic republics are in Uzbekistan, while the lowest attitude level is in Kazakhstan. There are significant differences in attitudes towards learning between countries. According to the results of the CHAID analysis, the attitudes of higher education students in the Turkic Republics towards learning are determined

* Date of Arrival: 11 September 2022 – Date of Acceptance: 24 January 2024

Bu makaleyi şu şekilde kaynak gösterebilirsiniz:

Atmaca, Taner, and Rza Mammadov. "Yükseköğretim Öğrencilerinin Öğrenme Tutumları: Türk Cumhuriyetleri Arasında Bir CHAID Analizine Dayalı Bir Karşılaştırma." *bilig*, no. 109, 2024, pp. 67-104, <https://doi.org/10.12995/bilig.10904>.

** Assoc. Prof. Dr., Düzce University Faculty of Education – Düzce/Türkiye

ORCID: 0000-0001-9157-3100

taneratmaca@duzce.edu.tr

*** Assoc. Prof. Dr., Nakhchivan University, Faculty of Administrative Sciences, Department of Administrative Sciences – Nakhchivan/Azerbaijan; Azerbaijan State University of Economics (UNEC), Research Center of Knowledge Economics – Baku/Azerbaijan; ADA University, School of Education, Department of Educational Administration – Baku/Azerbaijan

ORCID: 0000-0001-9992-3320

rza_mammadov@hotmail.com

by variables such as following academic developments related to their fields, striving to learn new things, time allocated for individual learning, regular reading of books, and performance level. In particular, providing support to improve students' attitudes towards learning and expanding learning areas in educational ecosystems can be beneficial.

Keywords

Turkic Republics, higher education, attitude towards learning, learning motivation, academic success.

Giriş

İnsan, doğası gereği sürekli öğrenen bir canlıdır. Öğrenme zihinde gerçekleşen, çok yönlü ve oldukça karmaşık gelişen bir süreçtir. Dikkat, öğrenme, hafızada tutma ve düşünme zihnin ayrı işlevleri olsa da zihin bütün hâlinde çalışan bir sisteme sahiptir (Özakpınar 29). Yapılan tanımlarda genellikle, öğrenmenin bireyin bilinçli yaşantıları sonucunda zihinsel süreçlerle ve çevreyle etkileşim sonucu ortaya çıkan, davranışa yansıyan değişiklik olduğu dile getirilmektedir (Seçer ve Ulaş 4; Stern 1). Öğrenmenin nasıl daha kalıcı ve etkili gerçekleştiğine dair literatürde çok çeşitli açıklamalar ve kuramlar söz konusudur. Kimi teorisyenlere (Örneğin Pavlov ve Skinner) göre öğrenme davranışçı bakış açısından ele alınırken kimileri ise (Örneğin Ausubel) öğrenmeyi bilişsel temelli olarak açıklamaktadır (Brown 99). Öğrenme ve öğrenmeye bağlı ortaya çıkan kalıcı davranış değişikliği çoğu zaman insanların öğrenmek istedikleri şeye karşı olumlu ya da olumsuz tutum sergilemeleri ve öğrenme motivasyonlarıyla yakından ilgilidir (Ambrose vd. 70-71). Eğitim, psikoloji, nörobilim, biyoloji ve felsefe gibi pek çok disiplin insanların nasıl öğrendiğini ve öğrenmeyi nasıl kalıcı hâle getirdiğini çeşitli kuramlar ve yaklaşımlar doğrultusunda uzun süredir açıklamaya çalışmaktadır. Daha farklı bir ifadeyle öğrenmenin psikolojik, biyolojik, nörobilimsel ya da felsefi bir yanı vardır (Şişman 13). Bireysel öğrenmeler daha çok, insanların kendi merak ve içsel motivasyonlarının sonucu ortaya çıkmaktadır. Bununla birlikte, okul gibi formal örgütlerde yapılandırılmış uygulamalar neticesindeki öğrenmelerde tutum, inanç, kültürel çevre, değerler, normlar, kalıp yargılar ve diğer faktörler de etkili olabilmektedir.

Tutumlar, sosyal ve psikolojik faktörlerin bir bileşimi olarak, özellikle sosyal psikoloji alanının merkezinde yer alırken, son dönemlerde eğitim bilimlerinin de önemli bir araştırma konusu hâline gelmiştir (Güler ve Ayan 839). Akademik literatür, tutumu üç ana boyutta incelemektedir: Bilişsel Boyut, kişinin tutum nesnesine yönelik düşüncelerini; Duyuşsal Boyut, bireyin bu nesneye karşı duygularını ve tepkilerini; Davranışsal Boyut ise nesneye yönelik eylemleri ve davranış eğilimlerini kapsamaktadır (González-García vd. 155).

Öğrenmeye yüksek ilgi ve motivasyon gösteren öğrencilerin genellikle öğrenmeye pozitif tutum sergileyen bireyler olduğu gözlemlenmiştir (Şen 947). Akademik başarı ile öğrenmeye yönelik tutum arasında doğrudan bir ilişki bulunmaktadır (Bahadır 62; Díez-Palomar vd. 2-3; Güven 35; Karatay ve Kartallıoğlu 209; Kazazoğlu 294). Tutumların gelişimi, bireyin erken çocukluk döneminden itibaren başlar ve büyük ölçüde sosyokültürel çevre ile ebeveyn etkileşimi tarafından şekillenir. Tutumlar, bireyin kendisini, başkalarını ve yaşadığı kültürü algılamasında önemli rol oynar (Brown 192, 193). Bireylerin olaylara veya durumlara karşı gösterdikleri tutumlar, deneyimler sonucunda evrimleşir. Bu nedenle, öğrenmeye yönelik tutumlar da öğrenme sürecindeki pozitif veya negatif deneyimlere bağlı olarak değişiklik gösterebilir. Öğrenme sürecindeki duygu ve davranışları yönlendiren ve öğrenmenin derinleşmesini ve kalıcılığını sağlayan ana faktör, çoğunlukla bu tutumlardır (Karatay vd. 20).

Eğitim, tutumların oluşmasında önemli bir rol oynar ve hem bireysel hem de yapılandırılmış akademik öğrenme süreçlerinde, yaşantılar ve davranışlar üzerinde olumlu değişimler beklenmektedir (Güven 39). Tutumların, davranışları yönlendirme ve şekillendirmedeki bu etkisi, eğitimdeki rolünü daha da önemli kılmaktadır (Demir ve Çetin 897). Derin, entelektüel ve etkili öğrenmenin gerçekleşmesi ve bunun davranışsal dönüşümlere yol açması, bireylerin erken yaşlardan itibaren geliştirdikleri öğrenmeye yönelik tutumlarla yakından ilişkilidir. Bir konu, ders ya da alana karşı olumlu tutum besleyen öğrencilerin, ilgili dersin gerekliliklerini yerine getirme ve olumlu davranışlar sergileme ihtimali daha yüksektir. Bu öğrenciler, genellikle ders materyallerini daha iyi anlama, aktif katılım gösterme ve öğrenme sürecinde daha etkin olma eğilimindedirler.

Literatürde öğrenmeyi etkileyen çeşitli faktörler bulunmaktadır. Bu faktörler arasında türe özgü hazır oluş, olgunlaşma, yaş, zekâ, motivasyon, uyarılmışlık durumu, deneyimler, dikkat ve tutum gibi bireysel kaynaklı unsurlar yer almaktadır (Qureshi vd. 1; Serin vd. 1127; Seven ve Engin 192-195). Bireylerin akademik başarısı, beceri ve yetkinlikleri genellikle merak, ilgi ve olumlu tutumlarla ilişkilidir (Şalcı vd. 84). Tutumlar, öğrenmeyle ilgili davranışların ortaya çıkışında ve öğrenme hızında belirleyici bir rol oynamaktadır (Gül 42). Akademik performans için gerekli öğrenme çabası ve davranışların sergilenmesi, bilginin yapılandırılması ve öğrenme sürecinde aktif rol alınması, öğrenmeye yönelik tutum ile yakından bağlantılıdır. Okul ortamında dinleme, yazma, okuma, anlama ve dil edinimi gibi akademik becerilerle birlikte sosyal becerilerin ve öğrenmeye ilişkin tutumların arasındaki ilişkiyi ele alan çeşitli çalışmalar literatürde yer almaktadır (Ghazvini ve Khajehpour 1209; Karagöl ve Başbay 809; Melad 4640; Nja vd. 7; Samancı ve Diş 573; Verešová ve Malá 870; Yıldız ve Kaman 507).

Öğrenmeye yönelik tutumlar, yaşanan deneyimlere bağlı olarak değişkenlik gösterir. Her eğitim kademesinde, bireysel, sosyal, psikolojik, ekonomik, çevresel, ailevi ve okul ortamından kaynaklanan faktörler, öğrencilerin öğrenmeye ilişkin tutum ve davranışlarını olumlu ya da olumsuz etkileyebilir. Yükseköğretim düzeyinde, öğrencilerin akademik öğrenmeye yönelik daha olumlu bir tutum sergilemeleri, güçlü performans ve verimliliğin artışı açısından önemlidir. Olumlu bir öğrenme tutumuna sahip yükseköğretim öğrencilerinin, öğrenme fırsatları oluşturması, öğrenmeye kendini adanmaları, somut çaba göstermeleri ve etkili stratejiler geliştirmeleri beklenir (Topalâ 229). Literatürde yükseköğretimde yapılan araştırmalar, öğrencilerin akademik öğrenmeye yönelik tutumlarını etkileyen bir dizi faktörü tanımlamaktadır. Bunlar arasında öğrencilerin ve eğitimcilerin nitelikleri, fiziksel ve teknik imkanlar, akademik etkinliklerin kalitesi (Kutlu ve Öztürk 19), performans ve memnuniyet (Ngah vd. 1), kolaylaştırıcı uygulamalar ve sosyal etkinin (Gao vd. 21) olduğu gösterilmiştir. Çeşitli araştırmalarda, bu faktörlerin yükseköğretim öğrencilerinin öğrenme tutumları üzerindeki etkileri ve ilişkileri incelenmiştir. Ancak, bu faktörlerin önem sıralaması veya öncelikleri hakkında literatürde henüz yeterli çalışma bulunmamaktadır.

Yükseköğretim düzeyindeki öğrencilerin bireysel ve akademik öğrenmeleri ile öğrenmeye ilişkin tutumları, öğrenim gördükleri üniversitenin özellikleri,

bölemleri, entelektüel doyum düzeyleri, sosyoekonomik koşullar, algılanan öğretim üyesi desteği, bireysel çabanın niteliği ve sıklığı gibi çeşitli faktörlere göre değişkenlik gösterebilmektedir. Olumlu bir öğrenme tutumunun, öğrenme doyumunu (Topalâ 227) ve entelektüel merak (Yamashita 257-259) ile sıkı bir bağlantısı vardır. Literatürdeki farklı çalışmalarda da mesleki gelişim ile öğrenmeye yönelik tutum arasındaki ilişkiye dair bulgular bulunmaktadır (Eroğlu 176). Bu çalışmalar, öğrenme tutumunun öğrenci başarısı ve gelişimi üzerindeki etkisini vurgulamaktadır.

Yükseköğretim politikaları ve uygulamaları Türk dünyasındaki ülkelerde farklılık gösterebilmektedir. Örneğin Azerbaycan'da yükseköğretim Azerbaycan Eğitim Kanunu (*Təhsil Haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu*) ile düzenlenmiştir (Şiraz vd. 33). Azerbaycan'da 50'den fazla üniversite faaliyet sürdürmektedir ve 200 binden fazla öğrenci bu üniversitelere kayıtlıdır. Kırgızistan'ın ilk üniversitesi 1932'de kurulmuş Kırgız Devlet Millî Üniversitesidir ve günümüzde yarıya yakını özel olmakla beraber 50'den fazla yükseköğretim kurumu faaliyet göstermektedir. Bu üniversitelerde 250 binden fazla öğrenci kayıtlıdır. Ayrıca Kırgızistan'da 7 tane de uluslararası yükseköğretim kurumu mevcuttur (Alimbekov ve Dumanaeva 38-39). Türkiye'de 200'den fazla üniversite ve bu üniversitelere kayıtlı 7 milyon civarında öğrenci vardır. Bu üniversitelerde görevli toplam 150 binden fazla öğretim elemanı-üyesi mevcuttur (YÖK). Özbekistan'da da 210 civarı üniversite vardır (Oliyogh) ve bunların yarıdan fazlası devlet üniversitesi iken 30 civarında ise uluslararası statüsü olan üniversiteler vardır. Bu üniversitelerde 1 milyon civarında öğrenci kayıtlıdır ve 35 bin civarında öğretim elemanı hizmet vermektedir. Kazakistan'da ise 600 bine yakın üniversite öğrencisi toplam 130 civarındaki üniversitede eğitim almaktadır (KNWTTU). Bu rakamlara bakıldığında Türkiye'deki yükseköğretime kayıtlı öğrenci sayısının diğer Türk Cumhuriyetlerine göre açık ara fazla olduğu görülmektedir.

Bu araştırmanın gerçekleştirilmesinin çeşitli nedenleri vardır. İlk olarak, yükseköğretim öğrencilerinin öğrenme tutumları, akademik başarılarını ve mesleki gelişimlerini doğrudan etkileyen önemli faktörlerdendir. Bu bağlamda, öğrencilerin öğrenme tutumlarını anlamak, eğitim stratejilerini ve öğretim metodolojilerini şekillendirmede kritik bir rol oynamaktadır. İkinci olarak, Türk Cumhuriyetleri arasında yapılan bu karşılaştırmalı

çalışma, öğrencilerin öğrenme tutumlarını etkileyen faktörlerin kültürel ve coğrafi çeşitlilik gösterdiğini ortaya koymaktadır. Öğrencilerin akademik ve bireysel öğrenme deneyimleri, üniversitelerin bulunduğu sosyoekonomik şartlar, öğretim üyesi desteği ve bireysel çabaların niteliği gibi faktörlerin farklı ülkelerde nasıl değiştiğini anlamak, eğitim politikalarını ve uygulamalarını daha etkili hâle getirebilir. Üçüncüsü, bu çalışma, yükseköğretim öğrencilerinin öğrenme tutumları üzerine yapılan mevcut çalışmaları genişletmekte ve daha derinlemesine bir anlayış sunmaktadır. Literatürde, öğrenme tutumları üzerine yapılan çalışmalar genellikle belirli değişkenlere odaklanmış olup, bu değişkenlerin öncelik sırasının nasıl değiştiğine dair analizler nadirdir. Bu çalışma, CHAID analizi kullanarak, öğrenme tutumlarını etkileyen faktörlerin önem sırasını ve etkileşimlerini daha ayrıntılı bir şekilde incelemektedir.

Araştırmanın Önemi

Yükseköğretimde rekabetin ve uluslararasılaşmanın gittikçe arttığı günümüzde özellikle akademik öğrenmeye karşı öğrencilerin düzeyini ortaya koymak ve karşılaştırmalar yapmak üniversitelerin rolünü ve sorumluluğunu daha belirgin hâle getirmek adına önemli görülmektedir. Öğrenmeye yönelik tutumu yüksek olan öğrencilerde akademik üretkenlik ve performans da yüksek olmakta ve bu durum da üniversitelerin ve ülkelerin bu kategorideki konumunu ortaya çıkarmaktadır. Öğrenmenin daha derin, kalıcı ve güçlü gerçekleştiği üniversitelerde öğrencilerin potansiyelleri ve yetenekleri daha güçlü şekilde gelişmektedir.

Türk Cumhuriyetlerindeki yükseköğretim öğrencilerinin akademik ve mesleki yetkinlikleri Türk coğrafyasının daha yüksek nitelikte bir yaşam seviyesine içinde bulunduğumuz bilgi çağında kavuşması için önemlidir. Bu da Türk Cumhuriyetlerinde yer alan üniversitelerdeki öğrencilerin daha iyi bir öğrenme davranışı içinde olmaları ve öğrendiklerini uygulamaya her alanda geçirmesi ile mümkün görünmektedir. Bu çalışma ile Türk Cumhuriyetlerinde eğitimleri devam eden yükseköğretim öğrencilerinin öğrenmeye ilişkin tutumlarının ne düzeyde olduğunun belirlenmesi ve öğrenme tutumunu en çok hangi faktörlerin öncelikli olarak etkilediğini ortaya koymak mümkün olacağından dolayı önemli olduğu düşünülmektedir. Böylece ilgili faktörlerin daha da güçlendirilmesi ile öğrenmeye ilişkin tutumların da daha yüksek düzeye çekilebilmesinin mümkün olacağı tahmin edilmektedir.

Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın temel amacı beş farklı Türk Cumhuriyetinde (Türkiye, Azerbaycan, Özbekistan, Kazakistan ve Kırgızistan) yükseköğretim düzeyinde öğrenci olan kişilerin öğrenmeye yönelik tutum düzeylerini belirlemek ve öğrenmeye yönelik tutumlarını öncelikli olarak etkileyen faktörleri belirlemektir. Bu bağlamda aşağıdaki alt problemlere cevap aranmıştır:

- İncelenen Türk Cumhuriyetlerinde öğrenim gören yükseköğretim öğrencilerinin öğrenmeye yönelik tutum düzeyleri nedir?
- İncelenen Türk Cumhuriyetlerinde öğrenim gören yükseköğretim öğrencilerinin öğrenmeye yönelik tutumları arasında anlamlı farklılık var mıdır?
- İncelenen Türk Cumhuriyetlerinde öğrenim gören yükseköğretim öğrencilerinin öğrenmeye yönelik tutumlarını belirleyen temel demografik değişkenlerin önem ve öncelik sırası nasıldır?

Yöntem

Araştırmanın Modeli

Türk Cumhuriyetlerinde yükseköğretim kademesinde bulunan öğrencilerin öğrenmeye yönelik tutumlarını inceleyen bu çalışma belirli ve sınırlı bir zaman dilimi içerisindeki tutumlara odaklandığı için nicel araştırma geleneği içerisinde yer alan kesitsel tarama deseni ile tasarlanmıştır. Tarama araştırmaları belirli bir grubun görüşlerini, davranışlarını, tutumlarını veya özelliklerini açıklamak için kullanılır (Creswell 481). Tarama araştırmaları büyük örneklem gruplarının belirli bir konuya ilişkin görüş ya da inanç-tutum gibi özelliklerini betimlemede tercih edilen bir araştırma modelidir (Büyüköztürk vd. 177). Kesitsel tarama deseni eğitimde en popüler araştırma desenlerinden birisidir ve belirli bir zaman dilimi içerisinde mevcut tutum ya da görüşleri inceleyen desendir (Creswell 483). Kesitsel tarama modeli araştırmalarda ölçülmek istenen özellik tek seferde toplanan verilerle ölçülmektedir (Büyüköztürk vd. 178).

Araştırma Etik İzni

Araştırmanın etik izni Düzce Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etik Kurulu'nun 28/04/2022 tarihli 2022/225 sayılı kararı ile alınmış ve bu izin sonrasında veri toplama süreci gerçekleştirilmiştir.

Örneklem

Araştırmanın evrenini Türkiye, Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan ve Özbekistan'da eğitimleri devam eden yükseköğretim öğrencileri oluşturmaktadır. Türkmenistan'daki öğrencilere teknik engeller dolayısıyla ulaşılamadığı için örneklemin dışında tutulmuştur. Araştırmanın örneklemini toplam 1868 öğrenci meydana getirmektedir. Örneklem belirlenirken ulaşılabılır evren içerisinde yer alan kişilere uygun örneklem tekniği tercih edilerek ulaşılmıştır ve veriler Google Formlar aracılığıyla elde edilmiştir.

Araştırmanın Türkiye'deki örneklemini Düzce Üniversitesinde lisans düzeyinde çeşitli programlara kayıtlı öğrenciler oluşturmaktadır. Azerbaycan'daki örneklemini ise Devlet İktisat Üniversitesi ve Nahçıvan Devlet Üniversitesine devam eden öğrenciler oluştururken Kazakistan'daki örneklemini Al-Farabi Kazak Milli Üniversitesi ve Turan Üniversitesindeki lisans öğrencileri oluşturmaktadır. Kırgızistan'dan araştırmaya katılan öğrenciler Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi ve Oş Devlet Üniversitesinin lisans öğrencileridir. Özbekistan'daki örneklemini ise Buhara Devlet Üniversitesi ve İslam Kerimov Taşkent Devlet Teknik Üniversitesine kayıtlı lisans öğrencileri meydana getirmektedir. Araştırmaya katılan öğrencilerin demografik bilgileri Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 1

Araştırmaya Katılan Yükseköğretim Öğrencilerinin Demografik Bilgileri

Değişkenler	Açıklama	f	Değişkenler	Açıklama	f
Uyruk	Türkiye	608	Yeni Şeyler Öğrenmeye Ayrılan Aylık Ortalama Süre	1-5 saat	513
	Azerbaycan	409		6-10 saat	494
	Kırgızistan	200		11-15 saat	361
	Özbekistan	159		16+ saat	500
	Kazakistan	492		Hiç	146
Akademik Genel Not Ortalaması (AGNO)	0-1,99 arası	53	Alanla İlgili Makaleleri Okuma Sıklığı	Nadiren	548
	2,00-2,50 arası	176		Bazen	773
	2,51-3,00 arası	390		Sık Sık	365
	3,01-3,50 arası	605	Sınıf Düzeyi	1. Sınıf	555
	3,51-4,00 arası	644		2. Sınıf	514

Bölümü Sevme	Evet	1418	Sınıf Düzeyi	3. Sınıf	421
	Kısmen	402		4. Sınıf	378
Düzenli Kitap Okuma	Hayır	48	Akademik Öğrenmelere Ayrılan Günlük Ortalama Süre	Hiç	261
	Evet	1133		1-2 saat	943
	Hayır	735		3-4 saat	481
Kitap Okumaya Ayrılan Günlük Ortalama Süre	Hiç	292	Alanla İlgili Gelişmeleri Takip	4+ saat	183
	1-2 saat	1162		Hiç	64
	2-3 saat	294		Nadiren	351
Zorunlu Olmadan Öğrenme Çabası	3-4 saat	120	Yeni Şeyler Öğrenmeye Fırsat Oluşturma	Ara Sıra	824
	Evet	1635		Sık Sık	629
Yeni Şeyler Öğrenme Çabası	Hayır	233	Serbest Zaman Değerlendirme	Evet	1772
	Düşük	180		Hayır	96
	Orta	1110		Bireysel Öğrenme	682
Kütüphaneye Gitme Sıklığı	Yüksek	578	Sosyal Medyada Geçirilen Günlük Ortalama Süre	Dinlenme	380
	Yılda Bir	422		Sosyal Medya	774
	Dönemde Bir	284		TV	32
	Ayda Bir	532		Hiç	53
Sosyoekonomik Durum	Haftada Bir	630	Ortalama Süre	1-3 saat	1069
	Düşük	235		4-6 saat	586
	Orta	1470		7+ saat	160
Akademik Çalışmalarda Öğretim Üyesi Desteği	Yüksek	163	TOPLAM	1868	
	Yetersiz	189			
	Kısmen Yeterli	707			
	Yeterli	972			

Tablo 1'e göre araştırma örnekleminin büyük bir kısmını Türkiye (f=608) ve Kazakistan'dan (f=492) katılan yükseköğretim öğrencileri oluşturmaktadır. Özbekistan'dan (f=159) katılan öğrencilerin örnekleme en az yeri tutmaktadır. AGNO'ya göre dağılımda öğrencilerin büyük kısmının ortalamasının 3,00-4,00 arasında (f=1249) olduğu anlaşılmaktadır. Az sayıda öğrencinin AGNO'su 0,00-1,99 arasındadır (f=53). Öğrencilerin

büyük kısmı (f=1418) öğrenim gördükleri bölümü sevmektedir. Düzenli kitap okuyan öğrencilerin sayısı (f=1133) örnekleme daha büyük yer tutmaktadır. Kitap okumaya ayrılan süreye göre dağılıma bakıldığında çoğunluğun (f=1162) günlük ortalama 1-2 saat ayırdığı görülmektedir. Yükseköğretim öğrencilerinin büyük kısmı (f=1635) zorunlu olmadan da it şeyler öğrenme çabasında olduğunu belirtmiştir. Kütüphaneye gitme sıklığında göre dağılımda çoğunluğu haftada bir (f=630) kütüphaneye gittiği görülmektedir. Öğrencilerin büyük çoğunluğunun (f=1470) kendi ülkelerinin şartlarına göre algıladıkları sosyoekonomik düzeyi ortadır. Öğrencilerin büyük çoğunluğu (f=972) akademik çalışmalarda öğretim üyesi desteğini yeterli görmekteyken az sayıda öğrenci (f=189) bu desteği yetersiz bulmaktadır.

Örnekleme öğrencilerin 513'ü yeni şeyler öğrenmeye aylık ortalama 1-5 saat ayırırken 500'ü 16+ saat ayırmaktadır. Kendi alanları ile ilgili güncel makaleleri öğrencilerin takip sıklığı çoğunlukla (f=773) "Bazen" düzeyinde iken hiç takip etmeyenler (f=146) daha az sayıdadır. Katılımcı öğrencilerin büyük kısmı 1. Sınıf (f=555) ve 2. Sınıf (f=514) öğrencileridir. Akademik öğrenmelere ayrılan günlük ortalama sürede büyük çoğunluğun (f=943) ortalama 1-2 saat ayırdığı görülmektedir. Alanla ilgili güncel gelişmeleri takip düzeyi çoğunlukla (f=824) "Ara Sıra" düzeyindeyken hiç takip etmeyenler (f=64) en az sayıdaki grubu oluşturmaktadır. Öğrencilerin büyük çoğunluğu (f=1772) yeni şeyler öğrenmek için kendilerine fırsat oluşturmaktadır. Serbest zaman değerlendirme alışkanlıklarına göre dağılıma bakıldığında bireysel öğrenme gerçekleştirenler (f=682) ile sosyal medyada vakit geçirenler (f=774) çoğunluğu meydana getirmektedir. Son olarak, sosyal medyada geçirilen ortalama zamana göre dağılımda çoğunluğun (f=1069) ortalama günlük 1-3 saat zaman geçirdiği görülmektedir. Hiç sosyal medyada zaman geçirmeyen öğrenci sayısı 53'tür.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada Çetin ve Çetin (2019) tarafından geliştirilmiş ve yükseköğretim öğrencilerine uygulanmış 5'li Likert tipi bir "Öğrenmeye Yönelik Tutum Ölçeği (ÖYTÖ)" kullanılmıştır. Ölçek toplamda 34 madde ve 3 alt boyuttan meydana gelmektedir. Ölçekte sırasıyla "Öğrenmeye Yönelik Çaba" (19 madde), "Öğrenmeyi Önemsememe" (8 madde) ve "Öğrenmeden Kaçınma" (7 madde) boyutları vardır. Açımlayıcı Faktör Analizi (AFA) neticesinde

3 boyut ve 34 maddenin toplam varyansın %53,161'ini açıkladığı görülmektedir. Ölçeğin iç güvenirlik katsayısı orijinal versiyonunda 0,94 olarak hesaplanmıştır. Bu araştırma için hesaplanan Cronbach alfa değeri ise 0,91'dir. Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA) sonucunda elde edilen uyum iyiliği katsayıları orijinal versiyonda $\chi^2/df=1.9$; SRMR=76; NFI=.94; NNFI=.97; IFI=97; CFI=.97; RFI=.94 şeklindedir. Ölçme aracıyla alınan yüksek puan, öğrenmeye yönelik yüksek düzeyde ve olumlu tutum anlamına gelmektedir.

Veri Toplama Süreci ve Verilerin Analizi

Araştırmanın etik izninin alınmasından sonra veriler Google Formlar aracılığıyla yükseköğretim öğrencilerine ulaştırılmıştır. Araştırma formunun başına gönüllü katılım için bir onam metni oluşturulmuş ve her bir katılımcının çalışmaya kendi rızası ile katıldığını beyan etmesi istenmiştir. Ölçme aracı, uygulama aşamasında her bir Türk Cumhuriyetinin kendi Türkçesini hem Türkiye Türkçesini bilen uzmanlar tarafından aktararak uygulanmıştır. Araştırmanın verileri 2021-2022 eğitim-öğretim yılı Bahar döneminde toplanmıştır. Verilerin toplanması yaklaşık üç ay sürmüştür. Toplanan veriler SPSS 25 programıyla analiz edilmiştir. Araştırmanın bağımlı değişkeninin normallik varsayımlarını karşıladığı (çarpıklık ve basıklık $\pm 1,5$ içinde) (Çarpıklık = $- 0,633$; Basıklık = $- 0,259$) görüldüğü için fark testlerinde parametrik test olan tek yönlü ANOVA testi tercih edilmiştir. Bunun yanında betimsel istatistiklerden ve CHAID analizinden yararlanılmıştır.

Bulgular ve Yorumlar

Betimsel Verilere İlişkin Bulgular

Araştırmaya katılan yükseköğretim öğrencilerinin öğrenmeye yönelik tutumlarının toplam puan ve alt boyutlarına göre dağılımı her bir ülkeye göre ayrı ayrı hesaplanmıştır. Ortaya çıkan değerler Tablo 2'de sunulmuştur.

Tablo 2

Araştırmaya Katılan Yükseköğretim Öğrencilerinin Öğrenmeye Yönelik Tutum Düzeylerinin Ülkelere Göre Dağılımı

Ülke	Değişken	Madde Sayısı	Alınabilecek En Yüksek Puan	$\bar{X}$	Standart Sapma
Özbekistan (n=159)	Öğrenmeye Yönelik Tutum	34	170,00	142,30	16,04
Azerbaycan (n=409)		34	170,00	139,23	16,14
Kırgızistan (n=200)		34	170,00	138,16	16,34
Türkiye (n=608)		34	170,00	135,61	17,46
Kazakistan (n=492)		34	170,00	134,06	17,11

Beş farklı ülke içerisinde öğrenmeye yönelik tutum düzeyi en yüksek olan öğrenciler Özbekistan'dadır ($\bar{X}= 142,30$; $SS=16,04$). İkinci sırada Azerbaycan'da ($\bar{X}= 139,23$; $SS=16,14$), üçüncü sırada Kırgızistan'da ($\bar{X}= 138,16$; $SS=16,34$), dördüncü sırada Türkiye'de ($\bar{X}= 135,61$; $SS=17,46$) ve son sırada ise Kazakistan'da eğitim gören yükseköğretim öğrencileri ($\bar{X}= 134,06$; $SS=17,11$) bulunmaktadır. Farklı anlatımla öğrenmeye yönelik tutum düzeyi en yüksek Özbekistanlı öğrencilerde iken en düşük Kazakistanlı yükseköğretim öğrencilerindedir.

Fark Testlerine İlişkin Bulgular

Araştırmaya katılan öğrencilerin uyrukları ile öğrenmeye yönelik tutumları arasındaki farkı ortaya koyabilmek için tek yönlü ANOVA testinden yararlanılmıştır. Test sonuçları Tablo 3'te sunulmuştur.

Tablo 3

Araştırmaya Katılan Yükseköğretim Öğrencilerinin Uyrukları ve Öğrenmeye Yönelik Tutumları Arasındaki Farkı Gösteren tek yönlü ANOVA Testi Sonuçları

Değişken	Betimsel Veriler				ANOVA Sonuçları						
	Ülke	N	$\bar{X}$	SS	Varyansın Kaynağı	Kareler Top.	SD	Kareler Ort.	F	p	Tukey
Öğrenmeye Yönelik Tutum	1-TR	608	135,61	17,46	Gr. Arası	12142,093	4	3035,523			1<2
	2-AZ	409	139,23	16,14	Grup İçi	529259,635	1863	284,090			1<4
	3-KIR	200	138,16	16,34	Toplam	541401,728	1867				5<2
	4-OZB	159	142,30	16,04					10,685	.00	5<2
	5-KAZ	492	134,06	17,11							5<3
	Toplam	1868	136,84	17,02							

TR: Türkiye; AZ: Azerbaycan; KIR: Kırgızistan; OZB: Özbekistan; KAZ: Kazakistan

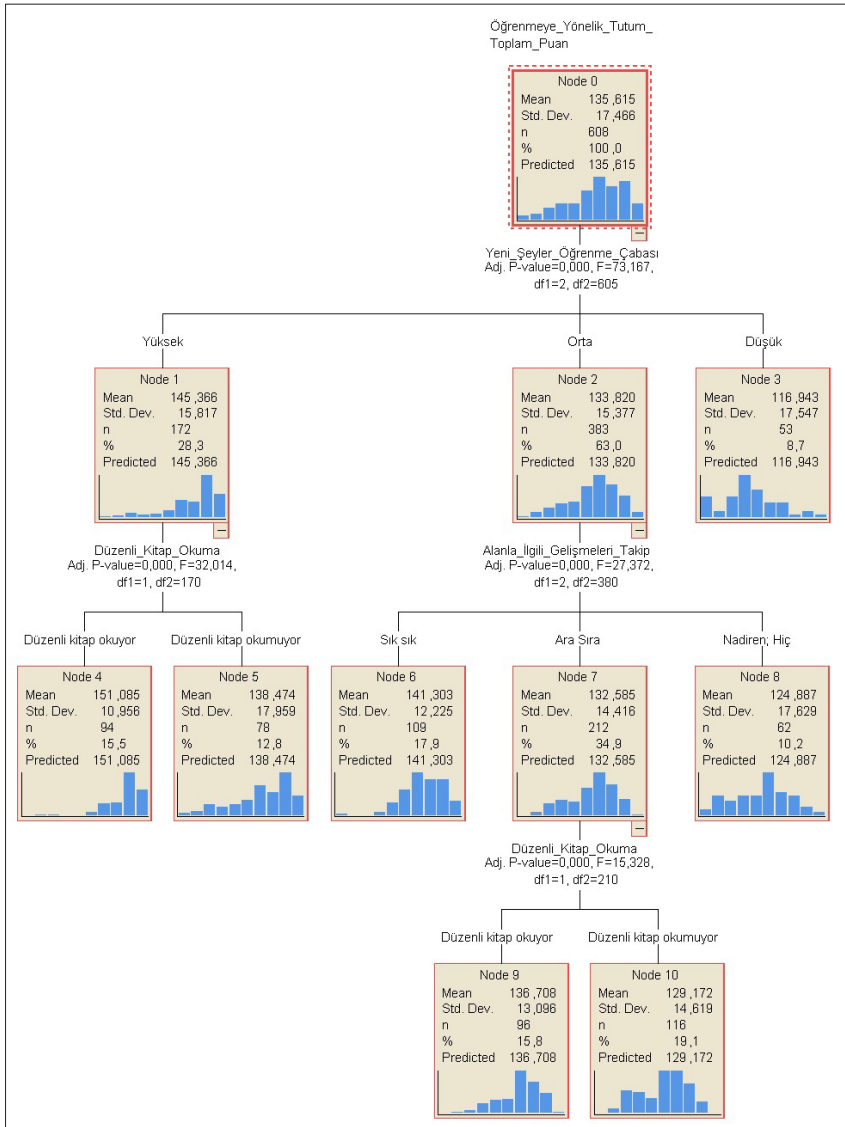
Tablo 3'e göre araştırmaya katılan öğrencilerin uyrukları ile öğrenmeye yönelik tutumları arasında yapılan tek yönlü ANOVA testine göre anlamlı farklılık söz konusudur [χ^2 (sd=4; n=1868) = 41,484; p<0,05]. Anlamlı farklılığın hangi gruplar arasında olduğu tespit etmek için yapılan post-hoc testine göre (Tukey) Azerbaycan uyruklu öğrenciler ($\bar{X}$ = 139,23) ile Türkiye uyruklu öğrenciler ($\bar{X}$ = 135,61) arasında anlamlı farklılık tespit edilmiştir. Aritmetik ortalamalara bakıldığında anlamlı farklılığın Azerbaycan'dan araştırmaya katılan öğrenciler lehine olduğu görülmektedir. Özbekistan uyruklu öğrenciler ile ($\bar{X}$ = 142,30) Türkiye uyruklu öğrenciler ($\bar{X}$ = 135,61) arasında anlamlı farklılık bulunmaktadır. Aritmetik ortalamalarına bakıldığında anlamlı farklılığın Özbekistan'dan araştırmaya katılan öğrenciler lehine olduğu anlaşılmaktadır. Kazakistan uyruklu öğrenciler ile ($\bar{X}$ = 134,06) Azerbaycan uyruklu öğrenciler ($\bar{X}$ = 139,23) arasında anlamlı farklılık söz konusudur ve farkın Azerbaycan'dan araştırmaya katılan öğrenciler lehine olduğu görülmektedir. Farklı anlatımla Azerbaycan ve Kazakistan'dan katılan öğrencilerde öğrenmeye yönelik tutum düzeyi Azerbaycan'daki yükseköğretim öğrencileri lehine anlamlı şekilde daha yüksek bulunmuştur. Kırgızistan uyruklu öğrenciler ile ($\bar{X}$ = 138,16) Kazakistan uyruklu öğrenciler ($\bar{X}$ = 134,06) arasında anlamlı farklılık bulunmaktadır. Aritmetik ortalamalarına bakıldığında anlamlı farklılığın Kırgızistan'dan

araştırmaya katılan öğrenciler lehine olduğu görülmektedir. Farklı anlatımla Kırgızistan ve Kazakistan'dan katılan öğrencilerde öğrenmeye yönelik tutum düzeyi Kırgızistan'daki yükseköğretim öğrencileri lehine anlamlı şekilde daha yüksek bulunmuştur. Kazakistan uyruklu öğrenciler ile ($\bar{X}= 134,06$) Özbekistan uyruklu öğrenciler ($\bar{X}= 142,30$) arasında anlamlı farklılık tespit edilmiştir ve farklılığın Özbekistan araştırmaya katılan öğrenciler lehine olduğu görülmektedir.

CHAID Analizine İlişkin Bulgular

Şekil 1, Şekil 1, Şekil 3, Şekil 4 ve Şekil 5'te ise araştırmaya katılan öğrencilerin uyruklarına göre ayrı ayrı on yedi ayrı demografik değişkeninin hangilerinin öğrenmeye yönelik tutumu öncelikli olarak etkilediğine ilişkin yapılan CHAID (Otomatik Ki-Kare Etkileşim Belirleme Analizi) analizi sonuçları yer almaktadır. Şekil 6'da ise tüm öğrencilere ait değerler uyruk fark etmeksizin yer almaktadır. Bu analizde değişkenlere parçalara ayrılarak bir ağaç modeli oluşturulmaktadır. Bu on yedi farklı demografik değişkenlerden bazıları bağımlı değişken üzerinde anlamlı bir etki oluşturmadığı için CHAID analizinde yer almamıştır.

Şekil 1. Türkiye Cumhuriyeti uyruklu öğrencilerin öğrenmeye yönelik tutumlarını öncelikli belirleyen değişkenleri gösteren CHAID analizi sonuçları

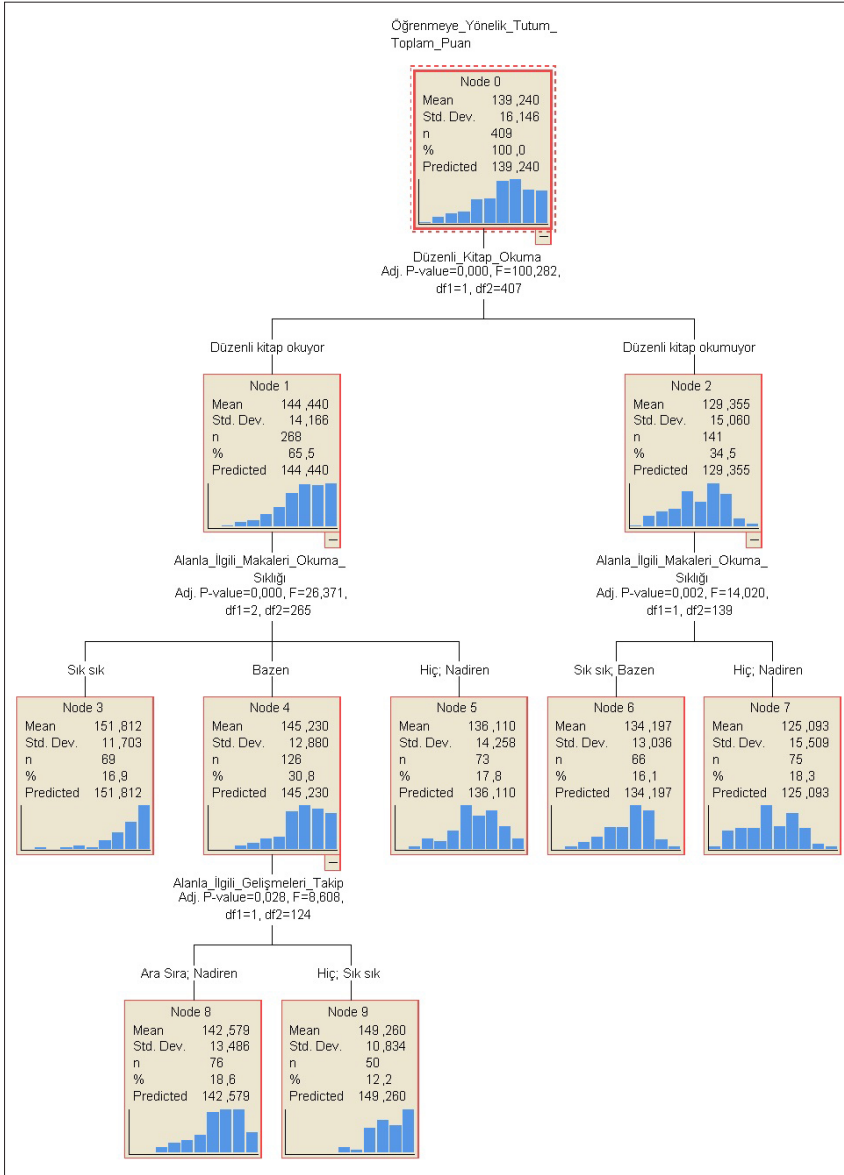
Şekil 1’de görüldüğü üzere CHAID tekniği ile Türkiye’den araştırmaya katılan öğrencilerin öğrenmeye yönelik tutumlarını yordayan kategorik değişkenler önem derecesine göre sıralanmıştır. Toplamda ağaç derinliği üç olarak belirlenmiştir ve on düğümün (node) meydana geldiği analizde öğrencilerin öğrenmeye yönelik tutumlarını en çok *yeni şeyler öğrenme çabası* oluşturmaktadır ($F=73,167$; $p=0,00$). “Yeni şeyler öğrenme çabası” yüksek olan öğrencilerin (%28,3) öğrenmeye yönelik tutumlarının ikinci öbeğini *düzenli kitap okuma alışkanlıkları* meydana getirmektedir ($F=32,014$; $p= 0,00$). Yeni şeyler öğrenme çabası yüksek olup düzenli kitap okuyan öğrenciler (%15,5; $\bar{X}= 151,085$) düzenli kitap okumayan öğrencilere göre (%12,8; $\bar{X}= 138,474$) daha yüksek aritmetik ortalamaya sahiptir.

İkinci öbeğin diğer bir kanadını ise *alanları ile ilgili gelişmeleri takip* eden öğrenciler oluşturmaktadır. Alanları ile ilgili gelişmeleri sık sık takip eden öğrenciler (%17,9; $\bar{X}= 141,303$) en yüksek ortalamaya sahiptir. İkinci öbeğin ikinci sırasını ise alanları ile ilgili gelişmeleri ara sıra takip eden öğrenciler (%34,9; $\bar{X}= 132,585$), üçüncü sırasını ise alanları ile ilgili gelişmeleri ya nadiren takip eden ya da hiç takip etmeyen öğrenciler (%10,2; $\bar{X}= 124,887$) oluşturmaktadır.

Araştırmanın Türkiye örnekleminde üçüncü öbeği ise alanları ile ilgili gelişmeleri ara sıra takip eden öğrencilerin altında oluşan düzenli kitap okuma alışkanlığı oluşturmaktadır. Alanları ile ilgili gelişmeleri ara sıra takip eden öğrenciler arasında düzenli kitap okuyanların (%15,8; $\bar{X}= 136,708$) aritmetik ortalamalarının düzenli kitap okumayanlardan (%19,1; $\bar{X}= 129,172$) yüksek olduğu görülmektedir.

Türkiye örneklemini üzerinde ortaya çıkan dağılıma bakıldığında yeni şeyler öğrenme çabası “yüksek” olan ve düzenli kitap okuyan öğrencilerin öğrenmeye yönelik tutum düzeylerinin diğerlerine göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Farklı anlatımla Türkiye örneklemini için öğrenmeye yönelik tutumu yükseköğretim öğrencileri için ilk sırada yeni şeyler öğrenme çabası, daha sonra düzenli kitap okuma ve alanları ile ilgili gelişmeleri takip etme belirlemektedir.

Şekil 2’de araştırmanın Azerbaycan örnekleminde bulunan öğrencilerin öğrenmeye yönelik tutumlarını belirleyen değişkenler CHAID analizi ile sıralanmıştır.

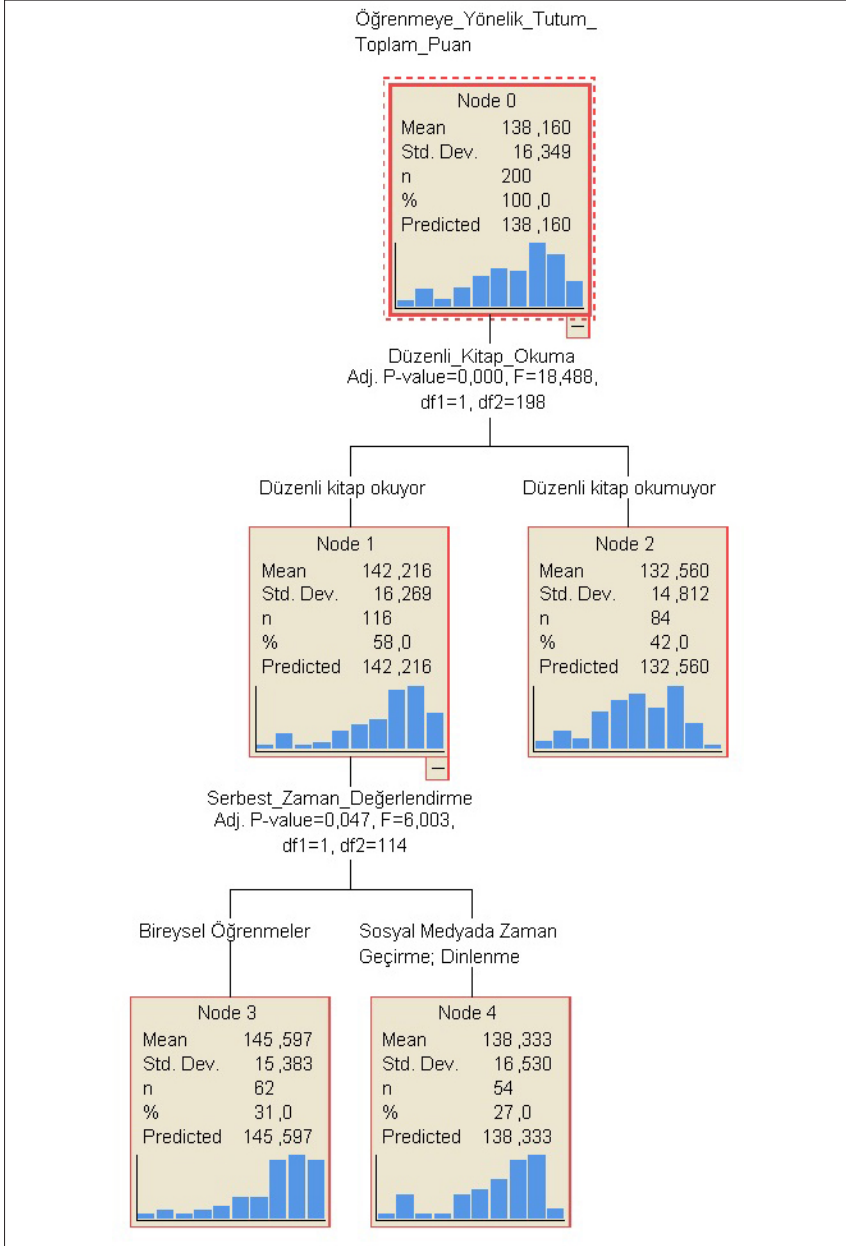

Şekil 2. Azerbaycan Cumhuriyeti uyruklu öğrencilerin öğrenmeye yönelik tutumlarını öncelikli belirleyen değişkenleri gösteren CHAID analizi sonuçları

Şekil 2'deki analiz sonuçlarına göre Azerbaycan uyruklu yükseköğretim öğrencilerinin öğrenmeye yönelik tutumlarını ilk sırada belirleyen değişken düzenli kitap okuma alışkanlıklarıdır ($F=100,282$; $p=0,00$). Toplamda ağaç derinliği üç olarak belirlenmiştir ve dokuz düğümden (node) oluşan dağılımın ilk öbeğinde yer alan *düzenli kitap okuma alışkanlığında* iki kategori bulunmaktadır. Düzenli kitap okuyanlar ilk kategoridedir (%65,5; $\bar{X}=144,440$). Düzenli kitap okumayanlar ise ikinci kategoriye oluşturmaktadır (%34,5; $\bar{X}=129,335$). Düzenli kitap okuyan öğrencilerin aritmetik ortalaması düzenli kitap okumayanlardan daha yüksektir. Düzenli kitap okuyan öğrencilerin altında ikinci öbek olarak *alanları ile ilgili makaleleri okuma sıklığı* değişkeni yer almaktadır. Alanları ile ilgili makaleleri sık sık okuyanların (%16,9; $\bar{X}=151,812$) ortalaması alaları ile ilgili makaleleri bazen okuyanlardan (%30,8; $\bar{X}=145,230$) veya nadiren okuyanlardan veya hiç okumayanlardan (%17,8; %136,110) daha yüksektir. Araştırmanın ikinci öbeğinin diğer kanadında düzenli kitap okumayan grup altında kümelenen ve alanları ile ilgili makaleleri sık sık ya da bazen okuyanlar (%16,1; $\bar{X}=134,197$) ve alanları ile ilgili makaleleri ya nadiren okuyan ya da hiç okumayanlar (%18,3; $\bar{X}=125,093$) yer almaktadır.

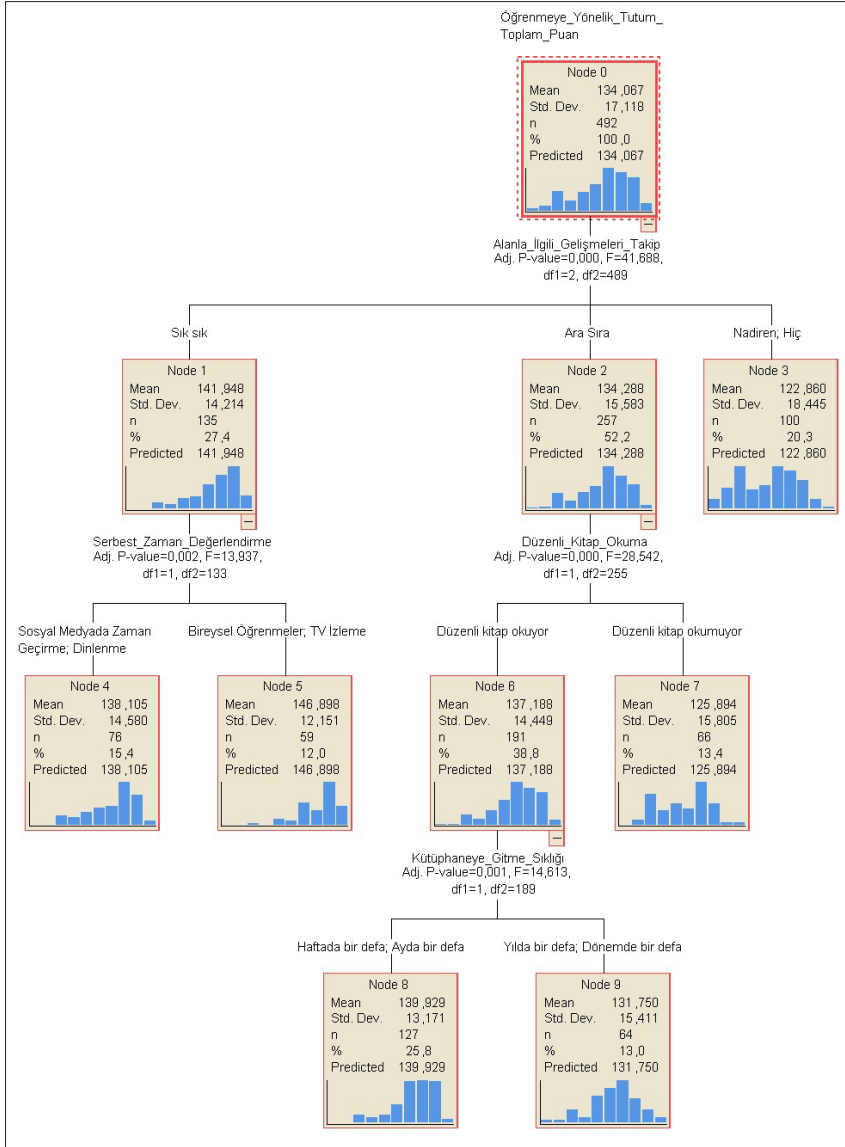
Azerbaycan örnekleminin üçüncü öbeğini ise *alanları ile ilgili gelişmeleri takip* eden öğrenciler oluşturmaktadır. Bu öbekteki öğrencilerin ikinci öbekte yer alan ve alanları ile ilgili makaleleri bazen okuyan öğrencilerin altında kümelendiği görülmektedir. Alanları ile ilgili gelişmeleri ara sıra ya da nadiren takip eden öğrenciler (%18,6; $\bar{X}=142,579$) alanları ile ilgili gelişmeleri sık sık takip eden ya da hiç takip etmeyen (%12,2; $\bar{X}=149,260$) öğrencilere göre daha düşük ortalamaya sahiptir. Azerbaycan örneklemini üzerinden bakıldığında öğrenmeye yönelik tutumu en yüksek düzeyde olan öğrencilerin düzenli kitap okuyan ve alanları ile ilgili gelişmeleri sık sık takip eden öğrenciler olduğu görülmektedir.

Şekil 3'te araştırmanın Kırgızistan örnekleminde bulunan öğrencilerin öğrenmeye yönelik tutumlarını belirleyen değişkenler CHAID analizi ile sıralanmıştır.

Şekil 3. Kırgızistan Cumhuriyeti uyruklu öğrencilerin öğrenmeye yönelik tutumlarını öncelikli belirleyen değişkenleri gösteren CHAID analizi sonuçları

Şekil 3'te araştırmanın Kırgızistan örnekleminde bulunan öğrencilerin öğrenmeye yönelik tutumlarını belirleyen değişkenler CHAID analizi ile sıralanmıştır. Toplamda ağaç derinliği iki olarak hesaplanmıştır ve dört düğüm (node) vardır. İlk öbekte *düzenli kitap okuma alışkanlığı* yer almaktadır. Düzenli kitap okuyan öğrenciler (%58,0; $\bar{X}$ = 142,216) düzenli kitap okumayanlardan (%42,0; $\bar{X}$ = 132,560) daha yüksek ortalamaya sahiptir. İkinci öbekte ise *serbest zamanı değerlendirme alışkanlığı* gelmektedir. Serbest zamanlarını bireysel öğrenmeye ayıran öğrenciler (%31,0; $\bar{X}$ = 145,597) serbest zamanını sosyal medyada ya da dinlenerek geçirenlerden (%27,0; $\bar{X}$ = 138,333) daha yüksek ortalamaya sahiptir. Farklı deyişle Kırgızistan örnekleminde bireysel öğrenme tutumu en güçlü olanlar düzenli kitap okuyup serbest zamanlarını bireysel öğrenmelere ayıran öğrencilerdedir. Şekil 4'te araştırmanın Kazakistan örnekleminde bulunan öğrencilerin öğrenmeye yönelik tutumlarını belirleyen değişkenler CHAID analizi ile sıralanmıştır.

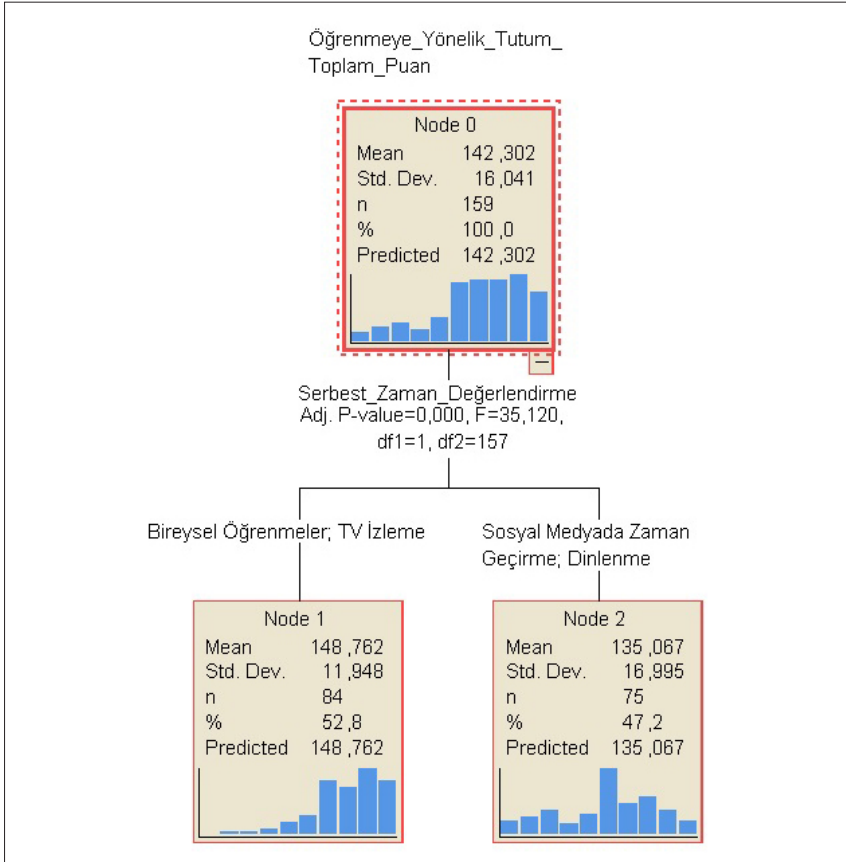
Şekil 4. Kazakistan Cumhuriyeti uyruklu öğrencilerin öğrenmeye yönelik tutumlarını öncelikli belirleyen değişkenleri gösteren CHAID analizi sonuçları

Şekil 4'te araştırmanın Kazakistan örnekleminde bulunan öğrencilerin öğrenmeye yönelik tutumlarını belirleyen değişkenler CHAID analizi ile sıralanmıştır. Dağılım toplamda üç derinlikten ve dokuz düğümden (node) meydana gelmektedir. İlk öbekte öğrencilerin *alanları ile ilgili gelişmeleri takip etme sıklığı* yer almaktadır. Alanları ile ilgili gelişmeleri sık sık takip eden öğrencilerin ortalaması (%27,4; $\bar{X}=141,948$) alanları ile ilgili gelişmeleri ara sıra takip edenlerden (%52,2; $\bar{X}=134,288$) ve alanları ile ilgili gelişmeleri nadiren takip eden ya da hiç takip etmeyenlerden (%20,3; $\bar{X}=122,860$) daha yüksektir. İkinci öbeğin ilk kanadını *serbest zamanı değerlendirme alışkanlıkları* oluştururken ikinci kanadını düzenli kitap okuma alışkanlığı oluşturmaktadır. Alanları ile ilgili gelişmeleri sık sık takip eden öğrencilerin altında kümelenen ikinci öbekte serbest zamanını bireysel öğrenmelere ve TV izlemeye ayıran (%12,0; $\bar{X}=146,898$) ortalaması serbest zamanını sosyal medyada harcama ya da dinlenen öğrencilerden (%15,4; $\bar{X}=138,105$) daha yüksektir.

İkinci öbeğin diğer kanadını oluşturan *düzenli kitap okuma alışkanlığı* ise alanları ile ilgili gelişmeleri ara sıra takip eden öğrencilerin altında kümelenmektedir. Düzenli kitap okuyan öğrencilerin ortalaması (%38,8; $\bar{X}=137,188$) düzenli kitap okumayan öğrencilerden (%13,4; $\bar{X}=125,894$) daha yüksektir. Kazakistan örnekleminin üçüncü öbeğini ise *düzenli kitap okuyan öğrenciler* altında kümelenen *kütüphaneye gitme sıklığı* oluşturmaktadır. Düzenli kitap okuyan öğrenciler içerisinde kütüphaneye haftada ya da ayda bir giden öğrencilerin ortalaması (%25,8; $\bar{X}=139,929$) kütüphaneye yılda ya da dönemde bir giden öğrencilerden (%13,0; $\bar{X}=131,750$) daha yüksektir. Kazakistan örnekleminde bakıldığında öğrenmeye yönelik tutumu en güçlü olan öğrencilerin alanları ile ilgili gelişmeleri sık sık takip eden ve serbest zamanlarını bireysel öğrenmelere ayıran öğrenciler olduğu görülmektedir.

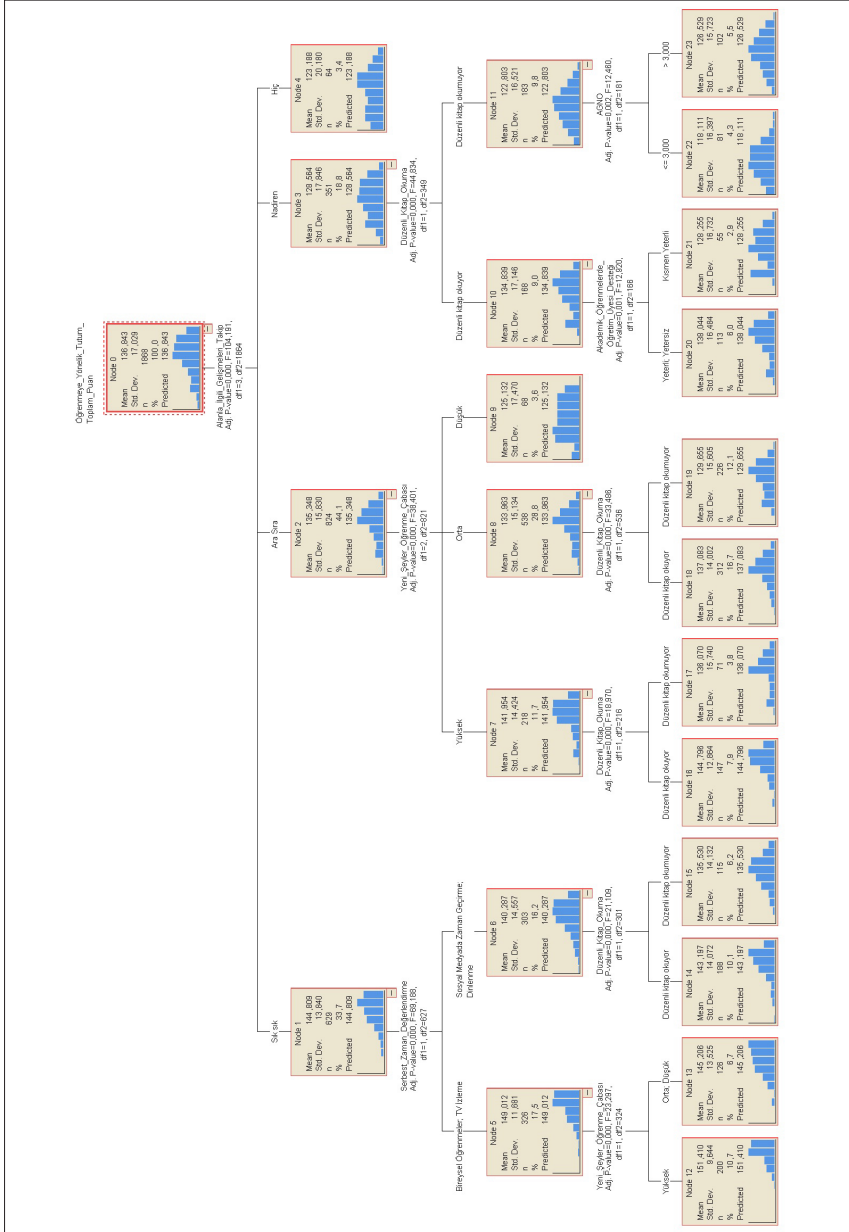
Şekil 2'de araştırmanın Özbekistan örnekleminde bulunan öğrencilerin öğrenmeye yönelik tutumlarını belirleyen değişkenler CHAID analizi ile sıralanmıştır.

Şekil 5. Özbekistan Cumhuriyeti uyruklu öğrencilerin öğrenmeye yönelik tutumlarını öncelikli belirleyen değişkenleri gösteren CHAID analizi sonuçları

Şekil 5'te araştırmanın Özbekistan örnekleminde bulunan öğrencilerin öğrenmeye yönelik tutumlarını belirleyen değişkenler CHAID analizi ile sıralanmıştır. Dağılım toplamda bir ağaç derinliğine ve iki düğüme (node) sahiptir. Öğrenmeye yönelik tutumu belirleyen en önemli değişken Özbekistan örnekleminde *serbest zamanı değerlendirme biçimidir*. Serbest zamanını bireysel öğrenmelere ya da TV izlemeye ayıran öğrencilerin ortalaması (%52,8; $\bar{X}=148,762$) serbest zamanını sosyal medyada geçiren ya da dinlenerek harcayan öğrencilerden (%47,2; $\bar{X}=135,067$) daha yüksektir. Şekil 6'da araştırmanın tüm örnekleminde bulunan öğrencilerin öğrenmeye yönelik tutumlarını belirleyen değişkenler CHAID analizi ile sıralanmıştır.

Şekil 6. Araştırmaya katılan tüm öğrencilerin öğrenmeye yönelik tutumlarını öncelikli belirleyen değişkenleri gösteren CHAID analizi sonuçları

Şekil 6'da araştırmaya katılan tüm öğrencilerin öğrenmeye yönelik tutumlarını belirleyen değişkenleri gösteren CHAID analizi sonuçları yer almaktadır. Analizde toplamda üç ağaç derinliğine ve yirmi dört düğüm (node) vardır. İlk öbekte *alanla ilgili gelişmeleri takip etme sıklığı* yer almaktadır (F=104,191; p=0,00). Alanla ilgili gelişmeleri sık sık takip eden öğrencilerin ortalaması (%33,7; $\bar{X}$ =144,809) alanla ilgili gelişmeleri ara sıra takip eden öğrencilerden (%44,1; $\bar{X}$ =135,348), alanla ilgili gelişmeleri nadiren takip eden öğrencilerden (%18,8; $\bar{X}$ =128,564) ve alanla ilgili gelişmeleri hiç takip etmeye öğrencilerden (%3,4; $\bar{X}$ =123,188) daha yüksektir. Analizin ikinci öbeğinde üç kanat yer almaktadır. İlk kanatta *serbest zamanı değerlendirme biçimi*, ikinci kanatta *yeni şeyler öğrenme çabası* ve üçüncü kanatta ise *düzenli kitap okuma alışkanlığı* yer almaktadır. Serbest zamanı değerlendirme biçimi alanla ilgili gelişmeleri "sık sık" takip eden öğrencilerin altında kümelenmektedir. Serbest zamanlarında bireysel öğrenmelere yer veren ya da TV izleyen öğrenciler (%17,5; $\bar{X}$ =149,012) serbest zamanlarında sosyal medyada zaman geçirenlerden ya da dinlenen öğrencilerden (%16,2; $\bar{X}$ =140,287) daha yüksek ortalamaya sahiptir.

Yeni şeyler öğrenme çabası olan öğrenciler ikinci öbek olarak, alanla ilgili gelişmeleri ara sıra takip eden öğrencilerin altında kümelenmektedir. Yeni şeyler öğrenme çabası yüksek olan öğrencilerin ortalaması (%11,7; $\bar{X}$ =141,954), yeni şeyler öğrenme çabası orta düzeyde olan öğrencilerden (%28,8; $\bar{X}$ =133,963) ve düşük olan öğrencilerden (%3,6; $\bar{X}$ =125,132) daha yüksektir. İkinci öbeğin son kanadı olan düzenli kitap okuma alışkanlığı, alanla ilgili gelişmeleri nadiren takip eden öğrencilerin altında kümelenmektedir. Düzenli kitap okuyan öğrencilerin ortalaması (%9,0; $\bar{X}$ =134,839) düzenli kitap okumayan öğrencilerden (%9,8; $\bar{X}$ =122,803) daha yüksektir. Analizin üçüncü öbeği dört ayrı bloktan oluşmaktadır. İlk blok *yeni şeyler öğrenme çabasıdır*. Bu blok, ikinci öbekte yer alan serbest zamanını bireysel öğrenmelere ya da TV izlemeye ayıran öğrencilerin altında kümelenmektedir. Yeni şeyler öğrenme çabası yüksek olan öğrencilerin ortalaması (%10,7; $\bar{X}$ =151,410) yeni şeyler öğrenme çabası orta ya da düşük olan öğrencilerden (%6,7; $\bar{X}$ =145,206) daha yüksektir. Analizin üçüncü öbeğinde yer alan diğer bloğu ise *düzenli kitap okuma alışkanlığı* meydana getirmektedir. Bu blok, ikinci öbekte yer alan ve serbest zamanını sosyal medyada ya da dinlenerek geçiren öğrencilerin altında yer almaktadır.

Düzenli kitap okuyan öğrencilerin ortalaması (%10,1; $\bar{X}$ =143,197) düzenli kitap okumayan öğrencilerden (%6,2; $\bar{X}$ =135,530) daha yüksektir.

Düzenli kitap okuma alışkanlığı aynı zamanda bir blok olarak yeni şeyler öğrenme çabası yüksek ve orta düzeyde olan öğrencilerin altında da kümelenmektedir. Yeni şeyler öğrenme çabası yüksek olan öğrencilerin altında yer alan düzenli kitap okuyan öğrencilerin ortalaması (%7,9; $\bar{X}$ =144,796), düzenli kitap okumayan öğrencilerin ortalamasından (%3,8; $\bar{X}$ =136,070) daha yüksektir. Yeni şeyler öğrenme çabası orta düzeyde olan öğrencilerin altında yer alan düzenli kitap okuyan öğrencilerin ortalaması (%16,7; $\bar{X}$ =137,083), düzenli kitap okumayan öğrencilerin ortalamasından (%12,1; $\bar{X}$ =129,655) daha yüksektir. Üçüncü öbeğin diğer bloğunu *akademik öğrenmelerde öğretim üyesi desteği* yer almaktadır. Öğretim üyesi desteğini yeterli düzeyde alan öğrencilerin ortalaması (%6,0; $\bar{X}$ =138,044) öğretim üyesi desteğini kısmen yeterli düzeyde alan öğrencilerden (%2,9; $\bar{X}$ =128,255) daha yüksektir. Üçüncü öbeğin son bloğunu ise akademik genel not ortalaması (AGNO) oluşturmaktadır. AGNO'su 4 üzerinden 3,00 üzeri olan öğrencilerin ortalaması (%5,5; $\bar{X}$ =126,529), AGNO'su 4 üzerinden 3,00 ve altı olan öğrencilerin ortalamasından (%4,3; $\bar{X}$ =118,111) daha yüksektir. Öğrencilerin geneline bakıldığında öğrenmeye yönelik tutum düzeyleri en yüksek olanların alanla ilgili gelişmeleri sık sık takip eden, serbest zamanlarında bireysel öğrenmelere yer veren, yeni şeyler öğrenme çabası yüksek olan öğrenciler olduğu görülmektedir.

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Araştırmanın ilk alt probleminden elde edilen bulgular Türk Cumhuriyetlerinden araştırmaya katılan yükseköğretim öğrencilerinin tümünün öğrenmeye yönelik tutumlarının orta düzeyin üzerinde olduğunu ortaya koymaktadır. En yüksek ortalama Özbekistan'daki, en düşük ortalama Kazakistan'daki yükseköğretim öğrencilerindedir. En yüksek ve en düşük ortalama puan arasındaki ranj yaklaşık sekiz puandır ve bu ranj ülkeler arasındaki öğrenmeye yönelik tutumun birbirine yakın düzeyde olduğunu da göstermektedir. Öğrenmeye yönelik tutumda ülkeler arasındaki farklar üniversitelerin öğrencilere sundukları kampüs yaşamındaki imkanlardan, kütüphanelerin gelişmişliğinden ve kullanım kolaylığından, üniversitelerdeki sosyal etkinliklerden (Göktaş Kulualp ve Erol 1601), üniversitelerin uluslararası iş birliğinden ve sektör ile olan ilişkilerinden,

öğretim üyelerinin niteliğinden, şehirlerdeki imkanlardan, hükümetlerin sağladıkları destek ve fırsatlardan etkileniyor olabilir. Bununla birlikte öğrenmeye yönelik motivasyon ve iyimserlik gibi etkenlerin de öğrenmeye yönelik tutum üzerinde etkili değişkenler olduğuna yönelik literatürden çeşitli kanıtlara rastlamak mümkündür (Fırıncı Kodaz 115). Çeşitli araştırma bulguları üniversite öğrencilerinde öğrenmeye yönelik tutumla başarı yönelimi (Güngör 1780; Melad 4643) ve çalışma alışkanlıkları (Durukan vd. 66-67) arasındaki ilişkiye dikkat çekmektedir. Öğrenme tutumu yüksek öğrencilerde akademik üretkenlik, üst düzey beceriler geliştirebilme, sürekli öğrenme çabası içinde olma üniversite öğrencilerinde mesleki alana yönelik çalışmalara ya da entelektüel faaliyetlere ilginin yüksek olması öğrenmeye ilişkin tutumda farklılık oluşturabilecek faktörlerdendir. Daha küçük yaş gruplarında da öğrenmeye-bilgiye yönelik tutumla gelecek beklentileri, entelektüel gelişme, iş yaşamındaki farklılaşma, teknolojik değişimden kaynaklı etkilenme arasındaki ilişkiye dikkat çekilmektedir (Frunzaru ve Corbu 1995). Semukono vd. (242) yükseköğretimdeki öğrencilerin öğrenme tutumları üzerinde öğrenme çevresinin önemli bir etken olduğunu belirtmektedir. Öğrenme çevresi, sosyal ve kültürel sermayesi güçlü olan öğrencilerde öğrenmeye yönelik tutum da güçlü olmakta ve tutumlar daha sonra davranışlara dönüşmektedir.

Orta Asya'daki Türk cumhuriyetlerinin bağımsızlık sonrası eğitime gittikçe daha fazla önem veren politikalar üretmesi üniversitelerin uluslararası sıralamasında daha iyi yerlere gelmesi için oldukça önemlidir. Nitekim *Webometrics* ya da *Times Higher Education* gibi pek çok kritere göre üniversiteleri derecelendiren ve sıralayan büyük verilere bakıldığında Türk cumhuriyetlerindeki üniversitelerin durumu Türkiye'ye ve dünyaya göre oldukça geridedir. Türkiye'nin yükseköğretimde Osmanlı'dan itibaren edindiği ve Cumhuriyet döneminde güçlenen yükseköğretim sistemi Türk cumhuriyetlerine göre daha ön plana çıkmasını sağlamaktadır. Nitekim bu durum Türk cumhuriyetlerindeki binlerce öğrencinin Türkiye'ye yükseköğretim görmek için gelmelerinde etkili bir faktördür ve hâlihazırda Türkiye'deki üniversitelerde yabancı uyruklu öğrenciler içerisinde Azerbaycan ve Türkmenistanlı öğrenciler ilk sıralarda yer almaktadır.

Türk cumhuriyetlerinde yükseköğretimdeki öğrencilerin öğrenmeye ilişkin tutumlarının nispeten daha yüksek çıkması ise bağımsızlık sonrası gelişim

için eğitime verilen değer bir sonucu olabilir ya da eğitimle birlikte statü edinme beklentisinin ürünü olabilir. Bazı araştırma bulguları bunu doğrular niteliktedir. Örneğin Azerbaycan'da bağımsızlık sonrası yükseköğretime ciddi bir ilgi söz konusu olmuştur çünkü yükseköğretim mezunu olmanın önemli bir toplumsal statüsü söz konusudur (Mammadov 58). Nitekim Dünya Bankasının raporunda Orta Asya ülkeleri içerisinde yükseköğretime en yüksek payı ayıran ülkenin Özbekistan olduğu (72) ve Özbekistan'da son zamanlarda yükseköğretim konusunda önemli iyileşmelerin, modernleşmenin ve gelişmenin olduğu (9-12) dile getirilmektedir. Özbekistan'ın eski dönemlerden beri eğitim-öğretimde önemli bir kültürel merkez olması buradaki öğrencilerin bu kültürel mirastan etkilenmelerinde önemli bir faktör olarak düşünülebilir. Kırgızistan ve Özbekistan üzerine yapılan farklı çalışmalarda da yükseköğretim öğrencilerinin gittikçe artan oranda yabancı dile ilgi duyması eğitime ve öğrenmeye değer verildiğini göstermektedir (Bezborodava ve Radjabzade 72).

Araştırmanın bulgularına göre Türkiye'den örnekleme dâhil olan öğrencilerin öğrenmeye yönelik tutumlarının belirlenmesinde en öncelikli faktör olarak “yeni şeyler öğrenme çabası” yer alırken Azerbaycan'dan ve Kırgızistan'dan katılan öğrenciler için öncelikli belirleyici faktör “Düzenli kitap okuma”, Kazakistan'dan katılan öğrenciler için “alanla ilgili gelişmeleri takip” ve Özbekistan'dan katılan öğrenciler içinse “serbest zamanları değerlendirme” gelmektedir. Tüm örneklem grubu içinse “alanla ilgili gelişmeleri takip” değişkeninin en öncelikli olarak yer aldığı görülmektedir. Türkiye'deki öğrenciler için ayrıca düzenli kitap okuma ve alanla ilgili gelişmeleri takip etme değişkenlerinin öğrenmeye yönelik tutumda en öncelikli ve istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmektedir. Yeni bir şeyler öğrenme çabası ve nihayetinde ortaya çıkan akademik gelişme beraberinde öğrenme motivasyonunu ve öğrenmeye yönelik tutumu olumlu etkileyen faktörlerdir.

Öğrencilerin içinde buldukları duygusal durumlar ve sosyal ortamların öğrenmeyi destekleyici olup olmadığına bağlı olarak öğrenme süreçleri değişebilmektedir (Bahçuvanoğlu 16; Uşaklı 11). Türkiye'de öğretmen adayları üzerine yapılan bazı çalışmaların bulgularında öğrenmeye yönelik tutumun mesleki tercih ile de bağlantılı olduğunu ve mesleğe yatkınlık ile öğrenmeye açıklık ve öğrenmeye yönelik güçlü tutum arasındaki bağa dikkat çekilmektedir (Aktürk 290). Dolayısıyla yükseköğretimde

öğrencilerin kendi alanlarını sevmesi, bu alanda meydana gelen akademik gelişmeleri takip etmesi, akademik etkinliklerin içinde yer alması, akademik çalışmalara ve üretime katılması öğrenmeye yönelik tutumu destekleyen faktörlerdir. Farklı anlatımla öğrenme süreçlerinin içerisinde aktif olarak yer alan öğrencilerde öğrenme tutumu olumlu olmakta ve bu durum başarıya dönüşebilmektedir. Nitekim literatürde, aktif ve katılımcı öğrenme modelinin öğrenmeye ilişkin tutumu beslediğini gösteren çeşitli kanıtlar da söz konusudur (Güney 53; Tural 4).

Bu araştırmanın bulguları içerisinde tüm katılımcılar açısından bakıldığında düzenli kitap okuma, serbest zamanlarında bireysel öğrenmelere ağırlık verme, üniversitelerin kütüphanelerinden sık yararlanma ve akademik genel not ortalaması da öğrenmeye yönelik tutum üzerinde etkisi olan değişkenler içerisinde sıralanmaktadır. Anılan tüm değişkenler öğrencilerin bir öğrenme disiplini içerisinde olmalarında, iradelerini öğrenmeye dönük olarak terbiye etmelerinde önemli etkiler meydana getirmektedir. Özellikle gerek üniversitelerde okudukları bölümlerin gereği olarak çeşitli bireysel araştırma ve öğrenme süreçlerinin içerisinde yer alan öğrencilerle entelektüel ilgilerinden dolayı öğrenme davranışı gösteren öğrencilerde öğrenmeye karşı yüksek düzeyde ve olumlu tutum olması beklenen bir durumdur. Yetişkinlerde okula ve öğrenmeye yönelik olumlu tutum iyi bir akademik performans meydana getirebilmektedir (Awang vd. 26; Verešová ve Malá 870). CHAID analizi sonuçları tüm öğrenciler için kendi alanlarıyla ilgili gelişmeleri “sık sık” takip edenleri öğrenmeye yönelik tutumu en yüksek öğrenci kategorisinde göstermektedir. Aynı analizden anlaşıldığı üzere alanla ilgili gelişmeleri takip eden, serbest zamanlarında bireysel öğrenmelere önem veren ve yeni şeyler öğrenme çabası yüksek öğrencilerin öğrenme tutumları oldukça yüksektir. CHAID analizinde sadece Özbekistan’daki öğrenciler için en az düğüm oluşmuştur, diğer ülkeler için daha fazla değişkenin etkili olduğu görülmektedir.

Eğitim, kalkınmada en önemli itici gücü oluşturan, beşerî sermayeyi meydana getiren bir değişkendir. Özellikle yükseköğretimin nitelikli olması ve bu kademedeki öğrencilerin akademik yaşantılarının zengin, öğrenme tutum ve davranışlarının güçlü olması Türk cumhuriyetlerindeki üniversitelerin diğer ülkelerdeki üniversitelerle rekabet etmesinde önemli bir etkidir. Sonuç olarak, Türk cumhuriyetlerindeki üniversite öğrencilerinin öğrenme

tutumlarının yüksek düzeye yakın olduğu görülmektedir. Bu çalışmada Türkmenistan'dan veri alınamamış olması önemli bir sınırlılık olarak ele alınabilir. Ayrıca karma desenli çalışmalarla öğrenme tutumu üzerinde etkili değişkenleri derinlemesine elde etmek mümkün görünmektedir. Özellikle, öğrencilerin öğrenme tutumlarını iyileştirecek desteklerin sağlanması, eğitim ekosistemlerinde öğrenme alanlarının genişletilmesi yarar sağlayabilir. Türk cumhuriyetlerindeki üniversitelerin uluslararası rekabet gücünü artırmak için eğitim politikalarının, öğrencilerin öğrenmeye yönelik tutumlarını güçlendirecek şekilde tasarlanması gerekebilir.

Katkı Oranı Beyanı

Yazarların çalışmadaki katkı oranları eşittir.

Çıkar Çatışması Beyanı

Çalışma kapsamında herhangi bir kurum veya kişi ile çıkar çatışması bulunmamaktadır. Yazarlar arasında herhangi bir çıkar çatışması söz konusu değildir.

Kaynaklar

- Aktürk, Ahmet Oğuz. “Öğretmen Adaylarının Öğrenmeye İlişkin Tutumlarının Öğretmenlik Mesleğini Tercih Etme Nedenlerine ve Akademik Başarılarına Göre İncelenmesi.” *Abi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, vol. 13, no. 3, 2012, ss. 283-297.
- Alimbekov, Akmatkali, ve Nargiza Dumanaeva. “Kırgızistan Eğitim Raporu 2017.” *Türk Dünyası Eğitim Sistemleri ve Sorunları: Eğitim Raporu*, ed. Erdal Bay, Pegem Yayınları, 2017.
- Ambrose, Susan, A., Bridges, Michael W. DiPietro, Michele, Lovett, Marsha C., ve Marie K. Norman. *How Learning Works*. Jossey-Bass, 2010.
- Awang, Mohd Mahzan vd. “Students’ Attitudes and Their Academic Performance in Nationhood Education.” *International Education Studies*, vol. 6, no. 11, 2013, ss. 21-28.
- Bahadır, Ferdi. “Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin Başarı Yönelimleri ve e-Öğrenmeye Yönelik Tutumları Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi.” *Elektronik Eğitim Bilimleri Dergisi*, vol. 10, no. 19, 2021, ss. 62-73.
- Bahçuvanoğlu, Fatma Ferhan. *Öğrencilerin Sosyal Duygusal Öğrenme Becerilerinin Gelişimine Yönelik Yapılan Etkinliklerin Değerlendirilmesi: Karma Yöntem Araştırması*. Yüksek Lisans Tezi. Sakarya Üniversitesi, 2019.

- Bezborodova, Anastasiya, ve Saida Radjabzade. "English in higher Education in the Kyrgyz Republic, Tajikistan, and Uzbekistan." *World Englishes*, vol. 41, 2022, pp. 72-91.
- Brown, H. Douglas. *Principles of Language Learning and Teaching*. Pearson-Longman, 2007.
- Büyüköztürk, Şener, Kılıç Çakmak, Ebru, Akgün, Özcan Erkan, Karadeniz, Şirin, ve Funda Demirel. *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Pegem Akademi, 2012.
- Creswell, John W. *Eğitim Araştırmaları*, Çev. Ed. Halil Ekşi, Edam, 2017.
- Çetin, Şaban, ve Filiz Çetin. "Öğrenmeye Yönelik Tutum Ölçeği (ÖYTÖ) Geliştirilme Çalışması." *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, vol. 17, no. 1, 2019, ss. 140-157.
- Demir, Cennet Göloğlu, ve Filiz Çetin. "Okul Dışı Öğrenme Faaliyetlerine (ODÖF) Yönelik Öğretmen Tutum Ölçeği Geliştirilmesi: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması." *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi*, vol. 56, no. 2, 2021, ss. 895-910.
- Diez-Palomar, Javier, García-Carrión, Rocío, Hargreaves, Linda, ve María Vieites. "Transforming Students' Attitudes Towards Learning Through The Use of Successful Educational Actions." *PLoS ONE*, vol.15, no. 10, 2020, ss. 1-20.
- Durukan, Ümmü Gülsüm, Batman, Demet, ve Nevzat Yiğit. "Öğretmen Adaylarının Ders Çalışma Alışkanlıkları." *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, vol. 16, no. 1, 2015, ss. 63-80.
- Eroğlu, Mehmet. *Öğretmenlerin Mesleki Gelişime Katılımlarıyla, Mesleki Gelişime Yönelik Tutumları, Kendi Kendine Öğrenmeye Hazır Bulunuşlukları ve Destekleyici Okul Özellikleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Doktora Tezi. İnönü Üniversitesi, 2019.
- Fırıncı Kodaz, Aynur. *İyimserlik, geleceğe Yönelik Tutum, Akademik İçsel Motivasyon ve Akademik Doyum Arasındaki İlişkilerin Yapısal Eşitlik Modellemesi ile İncelenmesi*. Doktora Tezi. Uludağ Üniversitesi, 2016.
- Frunzaru, Valeriu, ve Nicoleta Corbu. "Students' Attitudes Towards Knowledge and the Future of Work." *Kybernetes*, vol. 49, no. 7, 2020, ss. 1987-2002.
- Gao, Li, Vongurai, Rawin, Phothikitti, Kittit, and Siriwan Kitcharoen. "Factors Influencing University Students' Attitude and Behavioral Intention Towards Online Learning Platform in Chengdu, China." *ABAC ODI Journal*, vol. 9, no. 2, 2022, ss. 21-37.
- Ghazvini, Sayid Dababgh, ve Milad Khajehpour. "The Role of Parental Involvement Affect in Children's Academic Performance." *Procedia: Social and Behavioral Sciences*, vol. 15, 2011, ss. 1209-1213.
- González-García, Nerea Sánchez-García, Ana B., Nieto-Librero, Ana B., ve M. Purificación Galindo-Villardóna. "Attitude and Learning Approaches

- in the Study of General Didactics: A Multivariate Analysis.” *Revista de Psicodidáctica*, vol. 24, no. 2, 2019, ss. 154-162.
- Göktaş Kulualp, Halime, ve Sibel Erol. “Üniversite Öğrencilerinin Motivasyonunda Sosyal Etkinliklerin Önemi.” *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, vol. 7, no. 3, 2018, ss. 1592-1611.
- Gül, Vesile. *Boş Zaman Etkinliklerinin Okuduğunu Anlama ve Okumaya Yönelik Tutum Üzerindeki Etkililiği*. Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi, 2008.
- Güler, Gül, ve Cansu Ayan. “A Review of Attitude Scales Developed in Turkey Between 2002-2018 Regarding the Scale Development Process.” *Ankara University Journal of Faculty of Educational Sciences*, vol. 3, no. 53, 2020, ss. 839-863.
- Güney, Nail. *İlköğretim II. Kademedeki Fiilimsilerin Öğretiminde Aktif Öğrenmenin Tutum, Başarı ve Kalıcılığa Etkisi*. Doktora Tezi. Selçuk Üniversitesi, 2011.
- Güngör, Cumhur. “The Relationship Between Attitudes Towards Learning and Success Orientation in Undergraduate Students.” *International Online Journal of Education Teaching (IOJET)*, vol. 8, no. 3, 2021, ss. 1774-1796.
- Güven, Bülent. “İlköğretim Öğrencilerinin Öğrenme Stilleri, Tutumları ve Akademik Başarıları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi.” *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, no. 1, 2008, 35-54. <https://doi.org/10.11616/basbed.vi.455421>.
- Karagöl, İbrahim, ve Alper Başbay. “Tutum, Kaygı ve İngilizce Konuşma Başarısı Arasındaki İlişki.” *Kuramsal Eğitim Bilim Dergisi*, vol. 11, no. 4, 2018, ss. 809-821.
- Karatay, Halit, ve Nurettin Kartallıoğlu, “Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğrenme Tutumu ile Dil Becerileri Edimi Arasındaki İlişki.” *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, vol. 16, no. 4, 2016, ss. 203-214.
- Karatay, Halit, Güngör, Haluk, ve Önder Çangal. “Bosna-Hersekli Öğrencilerin Türkçe Öğrenme Amacı, Tutumu ve Öğrenme Becerileri.” *Kesit Akademi Dergisi*, no. 16, 2018, ss. 18-31.
- Kazazoğlu, Semin. “Türkçe ve İngilizce Derslerine Yönelik Tutumun Akademik Başarıya Etkisi.” *Eğitim ve Bilim*, vol. 38, no. 170, 2013, ss. 294-307.
- KNWTTU. “How many universities and students are there in Kazakhstan?” Kazakh National Women’s Teacher Training University, 3.02.2021, <https://qyzpu.edu.kz/en/a/news/256-azastanda-ansha-zhoo-zhne-student-bar>.
- Kutlu, Hüseyin Ali, ve Seyhan Öztürk. “Öğrencilerin Muhasebe Derslerindeki Tutumunu Etkileyen Temel Faktörler: Bir Araştırma.” *Journal of Research in Business*, vol. 3, no. 1, 2018, ss. 9-30.

- Mammadov, Jamil. *Bağımsızlık Sonrası Azerbaycan Eğitim Sistemindeki Değişim ve Gelişmeler*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi, 2008.
- Melad, Ariel F. "Students' Attitude and Academic Achievement in Statistics: A Correlational Study." *Journal of Positive School Psychology*, vol. 6, no. 2, 2022, ss. 4640-4646.
- Ngh, Abdul Hafaz, et al. "Fostering Students' Attitude Towards Online Learning: The Mediation Effect of Satisfaction and Perceived Performance." *Proceedings of International Conference on Emerging Technologies and Intelligent Systems*, eds. Al-Emran et.al., 2022, ss. 290-302.
- Nja, Cecilia Obi, et al. "Students' Attitude and Academic Achievement in a Flipped Classroom." *Heliyon*, vol. 8, 2022, ss. 1-14.
- Oliyogh. "O'zbekistonda nechta oliy ta'lim muassasasi bor?" *Oliyogh*, 22.02.2023, <https://oliyogh.uz/post/nechta-oliy-talim-muassasasi-bor>
- Özakpınar, Yılmaz. *Öğrenme: Verimli Zihinsel Çalışmanın Psikolojik Koşulları*. Ötüken Yayıncılık, 2010.
- Qureshi, Muhammad Asif, et al. "Factors Affecting Students' Learning Performance Through Collaborative Learning and Engagement." *Interactive Learning Environments*, 2021, ss. 1-21. <https://doi.org/10.1080/10494.820.2021.1884886>.
- Samancı, Osman, ve Okan Dış. "Sosyal Becerileri Zayıf Olan İlkokul Öğrencilerinin Tutum ve Davranışlarının Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi." *Kastamonu Education Journal*, vol. 22, no. 2, 2014, ss. 573-590.
- Seçer, İ., ve S. Ulaş. "Öğrenmenin doğası ve temel kavramlar." *Öğrenmede Klasik ve Güncel Yaklaşımlar*, Vizetek Yayıncılık, 2020, ss.1-22.
- Semukono, Freddie, vd. "Learning Enviorenment, Students' Attitude and Performance in Quantitative Course Units: A Focuss on Business Students." *Journal of Education and Vocational Research*, vol. 4, no. 8, 2013, ss. 238-245.
- Serin, Oğuz, Bulut Serin, Nerguz, ve F. Sülen Şahin. "Factors Affecting the Learning and Studying Strategies, and Locus of Control of the Trainee Teachers." *Procedia: Social and Behavioral Sciences*, vol. 1, 2009, pp. 1127-1136.
- Seven, Mehmet Ali, ve Ali Osman Engin. "Öğrenmeyi Etkileyen Faktörler." *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, vol. 12, no. 2, 2008, ss. 189-212.
- Stern, Elsbeth. "Individual Differences in The Learning Potential of Human Beings." *nj Science Learn*, vol. 2 no. 2, 2017, ss. 1-7. <https://doi.org/10.1038/s41539.016.0003-0>.
- Şalçı, Osman, Sağlam, Cansu, ve Selcen Dereci. "Türkiye'de Yapılan Anne-Baba Çocuk Yetiştirme Tutumlarına Yönelik Lisansüstü Çalışmaların

- İncelenmesi.” *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Özel Sayı 4, 2018, ss. 78-87.
- Şen, H. Şenay. “The Attitudes of University Students Towards Learning.” *Procedia: Social and Behavioral Science*, vol. 83, 2013, ss. 947-953.
- Şiraz, Fadıl, Azizov, Buludhan, ve Bülent Döş. “Azerbaycan Eğitim Raporu 2017.” *Türk Dünyası Eğitim Sistemleri ve Sorunları: Eğitim Raporu*, ed. Erdal Bay, Pegem Yayınları, 2017.
- Şişman, Mehmet. *Eğitime Giriş*. Pegem Akademi, 2019.
- Topală, Ioana. “Attitudes Towards Academic Learning and Learning Satisfaction in Adult Students.” *Procedia: Social and Behavioral Sciences*, vol. 142, 2014, ss. 227-234.
- Tural, Özgür. “Öğretmen Adaylarının 21. Yüzyıl Becerileri ile Eğitim Felsefesi Eğilimleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi”. *Journal of Sustainable Educational Studies (JSES)*, vol. 4, no. 4, 2023, ss. 261-276.
- Uşaklı, Hakan. “Sosyal Duygusal Öğrenme Nedir? Neden Önemlidir (İnsan İlişkilerinde Beş Duygu Alanı.” *Sinop Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, vol. 1, no. 2, 2017, ss. 1-16. <https://doi.org/10.30561/sinopusd.314566>.
- Verešová, Marcela, ve Dana Malá. “Attitude toward School and Learning and Academic Achievement of Adolescents.” *The European Proceedings Social & Behavioural Sciences EpSBS, International Conference on Education and Education Psychology (ICEEPSY)*, 2016, ss. 870-876.
- World Bank. *Uzbekistan Modernizing Tertiary Education*. Report No: 88606-UZ, 2014.
- Yamashita, Junko. “Effects of Extensive Reading on Reading Attitudes in a Foreign Language.” *Reading in a Foreign Language*, vol. 25, no. 2, 2013, ss. 248-263.
- YÖK. “Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi.” 10.11.2023, <https://istatistik.yok.gov.tr/>.
- Yıldız, Mustafa, ve Şafak Kaman. “İlköğretim (2-6 Sınıf) Öğrencilerinin Okuma ve Yazma Tutumlarının İncelenmesi.” *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, vol. 20, no. 2, 2016, ss. 507-522.

